

Mohammad Akram Nadwi, MUHADDISE – UČENJAKINJE U ISLAMU (prijevod s engleskog Naida Hota-Muminović i Nermina Baljević), Sarajevo : Centar za napredne studije, 2018, 295 str.

Učenje i potraga za znanjem i znanstvenim spoznajama u islamu je odgovor na kur'ansku zapovijed „Uči, čitaj s Imenom Gospodara koji sve stvara“... i predstavlja temeljni čin ibadeta, služenja Bogu, Gospodaru svih svjetova. Islamski vjerezakon ženama ne stavlja nikakvu formalno-pravnu prepreku na putu sticanja znanja, bilo da je ono vezano za razumijevanje i prakticiranje vjere ili druge vrste znanja. Ali sam zakon, ma koliko bio u tom pravcu podsticajan i afirmativan, kao što je islamski, nije dovoljan sam po sebi da omogućiti namjeravani ishod. Potrebno je i opće društveno nastojanje da se uspostavi ambijent koji će podržati i omogućiti ono što Zakon namjerava ili podržava.

Žene su od samog početka islama uporno nastojale da uče o vjeri, i ta se praksa kontinuirano održala u narednim periodima. Takvu praksu podržao je i podsticao i sam Poslanik. Bila je podržavana od strane halifa i drugih upravitelja, kao i od uleme, muškaraca i žena koji su uživali autoritet. Ta praksa se, također, održala zahvaljujući posvećenosti i odanosti samih žena, prevladavanju sramežljivosti u pitanjima i traganju, kao i samom putovanju radi znanja i uzvišenog zadatka. Učene žene uživale su visok javni ugled i autoritet u formativnom periodu islama. Stoljećima nakon toga žene su intenzivno putovale u svrhu stjecanja znanja i redovno posjećivale najprestižnije džamije i medrese širom islamskog svijeta. Detaljno su zabilježene evidencije prisutnih na njihovim časovima, *ijaze* (odobrenja) kojima žene opunomoćuju i druge da podučavaju, kao i blistava svjedočenja velikog broja uleme o ženama koje su ih podučavale.

Knjiga *Muhaddise – učenjakinje u islamu*, autora Mohammada Akrama Nadwija, islamskog učenjaka i dekana Cambridge Islamic Collegea, direktora Instituta Al-Salam i počasnog gostujućeg saradnika Markfield Instituta za visoko obrazovanje, u biti je adaptacija uvodnog toma čak četrdesetomnog biografskog Rječnika učenjakinja Poslanikovih hadisa koji obuhvata period od prvog do 15. stoljeća, do 2007. godine. Pokriva sve regije svijeta koje su tradicionalno povezane sa islamom. Ona je himna znanju i valjanom pozicioniranju žene i njezinih znanstvenih kompetencija kroz vrijeme. Zahvaljujući upornosti i nastojanju dviju profesorica, Naide Hota-Muminović i Nermine Baljević, kao i Centru za napredne studije iz Sarajeva, na stranicama ove poticajne knjige mi razumijevamo kako nikada u islamskoj tradiciji i nije bilo spora među učenjacima o pitanju jednakosti muškaraca i žena u pogledu nji-

hove kompetentnosti i odgovornosti da primaju i prenose znanje, ali i to da su muslimanska društva ponekad bila nevoljna, čak i protivna, da tu odgovornost i dostatno implementiraju. Profesor Nadwi nas podsjeća da su muslimanke učestvovalе zajedno s muškarcima u izgradnji islamske kulture i civilizacije, posebno se ističući u klasičnim islamskim naukama, hadisu, fikhu, pa i tefsiru, ali i u poeziji, književnosti i umjetnosti. Obrazovanje su počinjale u kućama u društvu muškaraca i žena iz neposrednog okruženja, potom u školama i džamijama, a onda se nastavljalo i van granica njihovoga zavičaja. Dale su prepoznatljiv doprinos i u matematici, astronomiji, medicini i zdravstvenoj njezi. Nažalost, izučavanje uloge muslimanki u nauci, tehnologiji i medicini je teško dokumentirati, jer postoje štire informacije o tome. Obrada relevantnih, a još uvijek neobrađenih dokumenata objelodanit će ulogu muslimanki u cjelokupnoj nauci i islamskoj civilizaciji.

Ova izvanredna knjiga raznovrsnog i zanimljivog sadržaja, s brojnim prosvjetljujućim činjenicama i porukama, uvodi nas u život i djelo 8000 žena koje su se bavile naukom hadisa. Žene opisane u ovoj knjizi krasile su osobine pobožnosti i znanja, te velikodušnost u dijeljenju svog vremena i znanja, što su osobine kakve nam, ponekad, nedostaju u današnjem vremenu.

Izvori koji bilježe djelovanje *muhaddisa* opisuju ih kao pobožne, čestite, s dubokim znanjem, inteligentne, velikodušne u davanju svojeg vremena i imetka i, uprkos držanju nastave tokom većeg dijela dana, zapanjujućeg strpljenja i obzirnosti. Učitelji hadisa, muškarci i žene, nosili su odgovornost da, pored znanja, na svoje učenike prenesu i najbolje manire u načinu mišljenja, govora i ponašanja. Oni su bili svjesni da prenose ono što je stiglo do njih od učenja Božijeg Poslanika, a ne ono što bi moglo odgovarati ili služiti političkoj ili sektaškoj pristrasnosti, niti ono što bi moglo poboljšati njihov ugled na ovom svijetu. Dobar primjer vrline jedne od *muhaddisa* jeste *tabiinka* Ummu Derda. Pored podučavanja, bila je čuvena i po neumornoj pobožnosti.

Žene koje su imale znanja o vjeri prenosile su ga i muškarcima i ženama. Broj žena koje su podučavale hadis varira, u zavisnosti od perioda, ali bio je i vrlo visok. Al-Zahabi bilježi, vezano za hafiza Muhammada ibn al-Najjara, da su „(Ibn al-Najjarovi) učitelji uključivali 3.000 muškaraca i 400 žena“. To bi trebalo biti dovoljno kao dokaz o autoritetu žena u očuvanju i prenošenju *sunneta* Božijeg Poslanika. Neki od njegovih najvećih ashaba i tabiina, imama i pravnika oslanjali su se na žene učitelje.

Mnogobrojni su ashabi koji su prenosili hadis od h. Aiše. U glavnim zbirkama navodi ih se više od 300. Ashabi su prenosili i od drugih žena, a ne samo od Poslanikovih supruga. Neke od *muhaddisa* postigle su visoku izvrsnost u znanju, pa ne čudi da su im i njihovi muževi bivali učenici. Oslanjali su se na mišljenja svojih supruga prilikom rješavanja različitih znanstvenih i pravnih pitanja. Mu'az je pitao svoju suprugu: „Kada bi dijete trebalo početi

klanjati?“ Ona je rekla: „Čovjek iz našeg roda pitao je Poslanika o tome, i prenosi da mu je Poslanik rekao: „Kad (dijete) znadne razlikovati svoju desnu od lijeve strane, naredite mu da klanja.“

Stručnjaci su hadise koje su prenosile žene ocjenjivali na isti način kao što su ocjenjivali i hadise koje su prenosili muškarci; kao *sahih* (vjerodostojan), *hasen* (dobar) ili *da'if* (slab), iako su hadisi koje su prenosile žene bili poželjniji od onih koje su prenosili muškarci, jer nije bilo poznato da su žene prenosile bilo kakve izmišljene hadise.

U svom obimnom, enciklopedijskom Rječniku autor je naveo hadise koje su prenijele žene iz prve generacije muslimana, čiji je određen broj zabilježen u Šest zbirki hadisa, potom hadise koje su prenijele samo žene, a zatim i hadise koje su prenijele žene, a na koje se oslanjamo u *fikhu*. Šest zbirki ne obuhvataju sve Poslanikove hadise niti su obuhvaćeni svi prenosiooci, ni žene ni muškarci. Ipak, ove su zbirke stekle stepen prihvaćenosti kakav nisu stekle niti jedna druga hadiska djela. Žene prenosiooci čiji su hadisi zabilježeni u Šest zbirki su *ashabijke*, njihove nasljednice, i ostale žene do kraja drugog stoljeća. Autor nabraja oko 2000 *ashabijki*, a od njih 130 su zabilježeni hadisi u Šest zbirki. Neke prenose samo jedan ili dva hadisa, a neke i po nekoliko stotina.

Autohtona zajednica muslimana ovoga podneblja može biti sretna i zadovoljna da kao mala zajednica pravi važan iskorak prema javnosti na putu prezentiranja kur'anske i poslaničke argumentacije na planu valjanog pozicioniranja žene u različitim segmentima života, a posebno njezinog pozicioniranja u znanstvenim tokovima, jer su učene žene uživale visok javni ugled i autoritet u formativnom periodu islama. Ostaje nada da će se prepoznati vrijednost i originalnost ove vrste teksta, i da će biti važan resurs brojnih budućih propitivanja, istraživanja i osvrta u kontekstu znanstvenih kompetencija žene bosanskohercegovačkog prostora.

Zehra Alispahić